

Dr Đuro Gračanin, *Crkva Kristova*, II izd., Zagreb 1962, str. 398 (ciklostilom).

U jeku današnjih napora za sjedinjenjem kršćana ova knjiga prof. Gračanina predstavlja dragocjeni prilog. Dr Gračanin pristupa Crkvi sasvim apologetskim nač. nom, on historijsko-filozofskim putem ispituje evanđelje, apostolske oče, kako bi na taj način došao do izvornog, autentičnog lika Kristove Crkve, kakvu je on sam ustanovio, i kakva se orisava kod onih, s kojima ju je on formirao. Došavši tako do izvornog izgleda Crkve, dobiva se kriteriologija prave Crkve: samo se ona Crkva može smatrati pravom, koja odgovara tom izvornom liku. Kad se ustanovilo, koja je Crkva doista prava Kristova Crkva, onda dolazi ispitivanje samog nutarnjeg njezina uređenja. Eto, to su tri dijela knjige prof. Gračanina: Problem izvorne Crkve, Problem prave Crkve, Problem unutarnjeg ustrojstva Crkve. Ovaj način obradbe traktata o Crkvi u katoličkoj teologiji predstavlja nešto novoga, tako da ova knj. gračanina pobuđuje interes teoloških krugova i izvan naše zemlje.

U prvom dijelu pisac u stopu prati Isusa u osnivanju Crkve, određivanju njezine naravi i sticanju njezinih oznaka. U drugom je dijelu najprije određen Petrov primat. Osobito su lijepo prikazani najnoviji arheološki nalaz. ispod Petrove bazilike u Rimu. Za naše prilike uzbudljivo djeluju svjedočanstva sv. Cirila i Metoda i njihovih učenika o prvenstvu rimskoga biskupa. Na str. 210 donesena je reprodukcija jednog važnog domaćeg nalaza: slika otkrivena 1951. u ohridskoj crkvi sv. Klimenta. Evo njezina opisa: »Ta slika potječe iz 1295., a djelo je dvojice majstora, Eutihija i Michaela. Ona prikazuje sv. Petra kako s obim rukama podržava crkvu oslonjenu na njegova leđa, a nogama stoji na pobijedenom đavlu — simbolu pakla. S desne strane stoji Krist, predaje Petru crkvu i blagoslivlja ga, a na gornjem dijelu slike ispisan je grčki tekst Mt 16, 18. Slikar je tako na jedinstven način prikazao Petra kao stijenu, na kojoj je sagrađena crkva. Budući da je Petar također ključar nebeskoga kraljevstva (Mt 16, 19), a ruke su mu na slici zaposlene držanjem crkve, slikareva mašta pronašla je i tom momentu rješenje: objesio je Petru ključeve oko vrata. Na taj način slikar je jedinstvenom izražajnošću prikazao svu simboliku sadržanu u Mt

16, 18...« (str. 210s). Sa svom je historijskom ozbiljnošću obrađen postanak carigradske i protestantske crkvene zajednice. Sva ljepota Katoličke Crkve izbija iz poglavlja, koje pokazuje kako su u njoj ostvarene sve oznake prave Kristove Crkve. Osobito je lijepo prikazana slika mučeništva kroz cijelu povijest Crkve, a ne samo u Rimskom Carstvu. Na čelu trećega dijela stoji rasprava o Crkvi kao mističnom dijelu Kristovu, koja imade i divno poglavlje: Položaj i uloga Marije u mističnom tijelu.

Da se iscrpi sav sadržaj ovog vrlo vrijednog djela prof. Gračanina, treba ga uzeti u ruke i pročitati. Poznati piščev lijepi stil i jasna razdioba pružaju posebni užitak kod čitanja. Posebnu vrijednost imaju »Prigovori i odgovori« na koncu svake teze. Ovo je djelo prava kerigma o Crkvi, ona mora prožeti i oduševiti za što življi i intenzivniji život u njoj. Čestitamo prof. dru Gračaninu na ovom njegovom velikom uspjehu.

S. Doppelhammer

O. B. Duda, *Evanđelje — Život i nauka I. Krista Spasitelja svijeta riječima četvorice evanđelista*, Zagreb 1962.

Mi smo Hrvati imali na našem jeziku već prevedena sva četiri evanđelja. U novije doba preveli su ih: Stadler, Zagoda, Sarić, Rupčić. Imali smo također tri potpuna Života Isusova: od Radoslava Glavaša, hercegovačkog franjevca (Mostar 1908.; od dr. Dominika Gudeka (pučko izdanje u Društvu sv. Jeronima 1915. i dalje) te od sveučilišnog profesora u Zagrebu dr. Rudolfa Vimeru (Zagreb 1925 i dalje u izdanju Svetojeronimske knjige.

Ovaj posljednji, Vimerov Život Isusov pravo je remek djelo, koje se može staviti uz bok najljepših u tom predmetu napisanih u svjetskoj književnosti. No sva tri spomenuta »Života Isusova« napisana su nešto slobodnije, svojim riječima, iako na temelju pojedinih evanđelja, a spomenuti prijevodi evanđelja učinjeni su pojedinačno, t. j. svako evanđelje napose. Naprotiv, u ovom Dudinom izdanju imamo život Isusov prikazan, skroz na skroz od prvog do zadnjeg slova, samo riječima svetih evanđelista. I to tako da su sva četiri evanđelista povezana među sobom u jedinstven izvještaj kronološkim redom kako je te kao život božanskog Spasitelja. Za os-

novu prikazivanja pojedinog događaja iz života Isusova uzeto je ono evanđelje u kojemu je taj događaj najopširnije prikazan, a popunjuje ga se riječima drugih evanđelista, koji o istom događaju pišu. Umetci djeluju kao mali mozaični komadići, umetnuti u sliku da je učine potpunijom, savršenijom, ljepšom tako te čitajući pred pameću čitaoca odskaače u sve ljepšem svijetlu uzvišena osoba Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista.

Već u prvo doba kršćanstva kušalo se povezati sva četiri evanđelja u jedno, da se tako preglednije prikaže život Isusov. Glasovit je u tom pogledu Tacijanov Diatessaron. Kasnije je bilo i drugih harmoniziranih evanđelja na različitim evropskim jezicima. U najnovije vrijeme osobito je uspjela harmonija, koju je uz suradnju više bibl. stručnjaka priredio talijanski isusovac PIETRO VANETTI, koja je evo od 1957. doživjela već 9 izdanja. Prema Vanettijevu djelu I l V a n g e l o priredio je o. Duda naše hrvatsko Evanđelje. Cjelokupni raspored sv. teksta s bilješkama i dodatkom preuzet je iz talijanskog. Izvoran je Dudin prijevod sv. teksta s grčkog. Hrv. izdanje je počastio i preporučio svojim predgovorom zagrebački nadbiskup dr. Franjo Seper.

Vanjska oprema djela veoma je lijepa: format džepni poput ovećeg molitvenika da se može udobno nositi u crkvu ili na put; korice ukusne, uvez čvrst, ali takav da ne smeta listanju stranica; papir boljeg kvaliteta, slova jasna, čitljiva — u tekstu veća, u tumačenju manja. Gradivo je podijeljeno u četiri velika djela: I Isusovo djetinjstvo; II Isusovo javno djelovanje; III Muka; IV Uskrsnuće i uzašašće. Sam život božanskog Spasitelja iznlijet je kronološkim redom, kako ga pomnim studijem utvrđuje suvremena biblijska znanost. Čitanje potpomaže oko četrdesetak geografskih karata i slika onih mjesta, u kojima su se zbili pojedini evanđeoski događaji o kojima je govor u tekstu. Na kraju nalazimo Dodatak, koji djelu P. Vanettija u prijevodu o. Duda daje posebnu vrijednost. Tu se nalaze najprije povijesni podaci o Isusu izvan Sv. Pisma, zatim pregled, političke prilike, vjersko stanje službene isprave, kronološki i geografski i međunarodni položaj Hebreja u Isusovo vrijeme. Sav ovaj Dodatak može slobodno poslužiti kao školski udžbenik za topografiju i arheologiju Palestine u Kristovo doba. Brojna kazala na kraju

knjige omogućuju da se čitatelj njome što lakše i obilnije posluži.

Glede Dudina prijevoda sv. teksta moglo bi se ponoviti Njegošov stih: Dudin prijeod »nije lijep, nego prelijep! Upozorit ću samo na neke pojedinosti.

Kako je samo lijepo i vjerno preveo na str. 43 kod Mt 3, 17: «Ovo je Sin moj ljubljeni! U njemu mi sva milina!» Kako se ugodno čita, kako samo teče Izajijino proročanstvo kod Mt 12, 17—21 (str. 72). Isto tako ono Jeremijino kod 2, 18 (str. 35). Posebnu je pažnju prevodilac posvetio prijevodu Isusovih prispodaba, tog biserja svjetske književnosti, a uzvišeni Isusov govor po Večeri u Dudinu prijevodu nekako jače dira srce (str. 264—276). Posebno k tome treba istaknuti da se Duda čuva nepotrebnih novotarija, nego zadržava lijepe naše tradicionalne riječi, kad se ne protive sv. tekstu ni čistoći jezika. Tako je zadržao u anđeoskoj božićnoj pjesmi ono »i mir ljud ma dobre volje« kao i izraze: otkupljenje (a ne otkup ili oslobođenje, kako neki novi hoće), Jaganjac Božji, evanđelje itd.

Ne samo lijep jezik nego i točnost prijevoda zaslužuje svaku pohvalu. Istaknimo samo koji taj primjer. Odmah na početku (str. 11) kod Iv 1, 1 čitamo ulomak »i Riječ bijaše Bog«. I kad Duda na str. 22, kod Lk 1, 69 prevodi, u Zaharijinu hvalospjivu, da nam je Bog u Kristu podigao »silu spasenja«, mora se priznati da je to lakše i izrazitije nego »jako« ili »silno spasenje« kod ostalih prevodilaca. Istina, to je hebraizam, ali izbjegavajući ga oslabljuje se sama biblijska izražajnost i čisto se vino — rekao bih — Božjeg izraza razvodnjuje. Zato bih uvijek dugo mislio da li treba izraze »Bog utjehe«, »Bog mira«, itd. zamijeniti nekim spisnim izrazima. Uvijek ću se radije služiti s Dudinim prijevodom Lk 2, 49 (str. 36), nego s jasnijim, ali zato od teksta udaljenijim, prijevodom Zuvičevim i Rupčićevim.

Na kraju bih upozorio i na neka manje uspjela mjesta Dudina prijevoda. Ne bih se složio s prijevodom Lk 1, 72 na str. 24, gdje piše »iskazao je milosrđe«, a trebalo bi prema grčkom bti »da će iskazati milosrđe«. Ne znam da li je ti-skarska pogreška ili pomutnja prevodi-čeva, što veli na str. 28, da Matej u svom rodoslovlju donosi samo tri skupine po sedam imena. Toj se opasci protivim sam sveti tekst, koji na kraju ističe triput po četrnaest koljena. Zanimljivo je da su se oba naša najnovija prevodioca — i Rupčić i Duda — svaki na svoj način

ovdje zabunili: Rupčić u pogledu brojčane vrijednosti hebrejskih suglasnika u imenu David, a Duđa u brojenju koljena. Obojica dobri egzegete, a loši — kako izgleda — matematičari! Ne slažem se također s tumačenjem na str. 33, bilj. 3 glede redosljeda događaja. Točnije će biti ono, što piše Vimer u svome *Život Isusov I*, 40. Smije li se nadalje reći da je zvijezda vodičja triju mudraca bila »čudesni meteor«?! Prigovorio bih uz to što pored tolikih lijepih slika svetih mjesta nema slike mjesta Isusova rođenja, a ono je svakako pored sv. Groba najčasnije u Palestini. Ne bi li na str. 148 u bilješci trebalo vrijednost statera odrediti u našim vrijednostima? Malo mi je čudno, što na geografskoj karti na str. 28 put Djevice k Elizabeti ne vodi kroz Jeruzalem, gdje je bilo čvorište palestinskih puteva.

Možda bi se našla još koja ta manjkavost, ali ni ove ni ostale ne umanjuju vrijednost ovog jedinstvenog djela u našoj bogoslovskoj književnosti. Vrijednost mu je istaknuo sam preuzv. Nadbiskup zagrebački: »Tu će osobito katehete i propovjednici naći prikladan priručnik za sustavno izlaganje života i nauke Isusove. Ova će knjiga postati nerazdruživ pratilac dušama, koje žele da razmatranjem djela i riječi Isusovih svakodnevno hrane svoj nutarnji život«.

O. Petar Vlašić O. F. M.

ALOISIUS BAJSIĆ, *Begriff einer »christlichen« Philosophie bei Edith Stein*, Bosen 1961, str. 39.

Ovo je izvadak iz doktorske disertacije asistenta našeg bogoslovske fakulteta Slavka Bajsić, koja je posvećena filozofskom radu velike obraćenice i karmelićanke Židovke Edith Stein (1891—1942). Osim općeg uvoda i bibliografije ovaj izvadak sadrži četiri najvažnija odlomka iz trećega dijela: Pojam »kršćanske filozofije«. Prva dva dijela u rukopisu nose naslov: Fenomenologija kao pretpostavka i kao filozofija.

Edith Stein kao rođeni filozof bila je vjerni učenik fenomenologa Edmunda Husserl. Obrativši se (1922.) čitajući život sv. Terezije Avilske nastojala je upoznati misaone temelje katoličke vjere. Svu je svoju pažnju posvetila sv. Tomi. 1929. napisala je raspravu: Husserlova fenomenologija i filozofija sv. Tome Akvinskog. 1931. izlazi njezin prijevod To-

minih Quaestiones de veritate »Istrakivavanja o istini«. Kao karmelićanka završava svoje glavno filozofsko djelo »Akt und Potenz« u preradbi pod naslovom »Endliches und Ewiges Sein«.

Dr Bajsić ističe: »I ako se njezino obraćenje u biti ukazuje neovisno od filozofskih razmatranja, ona je ipak sama kao filozofkinja bila prisiljena ispitati i odrediti svoje shvaćanje o filozofiji s obzirom na svoju vjeru. Po tom je filozofija E. Stein za nas od naročite, u izvjesnom smislu može se reći od jedinstvene vrijednosti, jer u njoj pronalazimo problematiku vjera-razum u rijetkoj čistoći« (str. 3).

Filozofija E. Stein je teocentrična: »Prva istina, princip i kriterij sve istine, jest sam Bog — to je, ako ćemo tako nazvati, za Tomu prvi filozofski aksiom« (str. 17). Razlog je tome: »Naše je vjere, koje se više ne zadovoljava s metodičkim razmatranjima. Ljudi su bez podrške i traže jednu podršku. Oni žele dohvatljivu, sadržajnu istinu, koja se obistinjuje u životu, oni žele jednu životnu filozofiju« (str. 25). Naravni razum nije prikladna osnovica za jednu golemu filozofsku građevinu s apsolutnom valjanošću. Ne preostaje ništa drugo, nego pristupiti cjelokupnosti problema na jedan posve drugi način. To znači: apsolutnu sigurnost ne staviti na koncu filozofije, nego na njezin početak. A zašto je potrebno, da prava filozofija obuhvaća i vjerske istine? E. Stein odgovara: »Filozofija želi istinu u što širem opsegu i što veće sigurnosti. Ako vjera razotkriva istine, koje se na drugi način ne mogu postići, onda se filozofija tih vjerskih istina ne može odreći, a da prije svega ne napusti svoju težnju za univerzalnom istinom, a onda da se ne izloži opasnosti, da se i u spoznajnom sastavu, koji joj preostaje, ne uvuče neistina, jer kod organske povezanosti sve istine svaki sastavni dio može dospjeti u krivo svjetlo, kad je odsječena veza sa cjelinom. Tako proizlazi materijalna ovisnost filozofije od njere« (str. 32). No kako je moguće filozofiju temeljiti na vjeri? E. Stein razlikuje naravni i nadnaravni razum. Dr Bajsić to ovako lijepo sažima: »Racionalno' baš ne znači samo racionalno u naravnom smislu, kako se to većinom misli pri upotrebi te riječi. Postoji također jedna racionalnost vjere — doduše ne onakva, kakva se očituje u očevidnosti, jer je to jedna osobina i sigurnost vjere, dakle o sasvim racionalnoj strukturi. Time je također utemeljenje filozo-